

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2019.74.6>
УДК: 330.15; 330.16:330.34

Г. Машіка, д-р геогр. наук, доц.
Мукачівський державний університет, Мукачево, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ МІСТ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ НА ШЛЯХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Присвячено дослідженню адміністративно-територіальних особливостей переорієнтації Карпатського регіону на систему, орієнтовану на сталий розвиток. Виявлено, що в сучасних умовах рівень глобалізації має велике значення для формування соціально-економічного становища України та Карпатського регіону в тому числі. Обґрунтовано твердження, що соціальні, економічні та екологічні складові є основами господарських ресурсів як Карпатського регіону, так і міст цього регіону, які належать до обласних територій. Здійснено аналіз основних дефініцій стратегічного керування розвитком сталого характеру. Виділено характерні риси стратегічних та оперативних управлінь сталого розвитку і здійснено опис основних принципів стратегічного керування сталим розвитком. Визначено співвідносні характеристики цілей і засобів для прогресивних методів економіки, які затверджені Президентом України та за попереднім аналізом, мають довготривалу перспективу. У ході дослідження ми з'ясували, що найбільший пріоритет у сталому розвитку стратегічних нормативно-правових актів, зокрема в Карпатському регіоні, є Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", що утверджена Наказом Президента України № 5/2015 від 12.01.15. Основною ціллю останньої є реалізація в Україні європейської стандартизації в усіх життєвих сферах і займання Україною провідної світової позиції. Для забезпечення цих заєдань дії, спрямовані на досягнення прогресу введення цінностей Євросоюзу здійснюватимуться за такими векторами, або напрямками: розвиваючий напрям; напрям безпеки; напрям гордості та напрям відповідальності. Резюмовано, що стратегічне управління сталим розвитком міст Карпатського регіону ґрунтується на людському потенціалі як основі організації або на територіальній громаді як основі будь-якої території. Це спрямовує їхню діяльність на задоволення запитів споживачів (громадян), вчасно регулює і забезпечує необхідні зміни об'єкта управління. Доведено, що при зростанні середньорічної кількості найманих працівників зростає утворення відходів, кількість санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, перевезення пасажирів залізничним транспортом, кількість лікарів усіх спеціальностей, кількість дошкільних навчальних закладів, наявний дохід на одну особу, доходи, обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організації (підприємств), прями іноземні інвестиції та імпорту товарів і послуг.

Ключові слова: господарство, господарський комплекс, господарський потенціал, Карпатський регіон, сталий розвиток, територіальна структура.

Постановка проблеми. Уповільнюючі чинники економічного прогресу набули глобального характеру, зважаючи на процеси великої економічної кризи 2008 року та події останніх років. Це відобразилося на соціальному розвитку в Україні загалом та в Карпатському регіоні зокрема. Реалізація заходів політичного спрямування, а саме, "відкриття" нового кредиту довіри у сферах фінансів та економіки неодмінно потребує часу. Короткострокове обмеження прогресу на даному етапі має вигляд невідворотних процесів, але разом із тим його відновлювання має перспективу розтягнутися на місяці чи й роки. Щоб досягти сталого розвитку, Україна має не тільки позбавитися рецесії, а й трансформувати її в можливість створити продуктивнішу, інноваційну, ефективнішу економіку, що матиме відкритий інклюзивний ринок праці та пропонуватиме згуртованість і рівність у суспільстві із забезпеченням робочих місць, економіку, що швидко та якісно реагує на проблеми країни соціального характеру, зокрема демографічне зістарювання нації, кліматичні зміни та глобалізаційні процеси.

Аналіз останніх досліджень. Загальним питанням переходу міст на шлях сталого розвитку приділяли увагу такі провідні науковці, як І. Беззуб, О. Берданова, Л. Воляк, І. Гончаренко, Ю. Дзядикевич, І. Динник, М. Диха, І. Кінаш, І. Костюк, С. Лешанич, О. Луців, С. Фролов, В. Химинець, В. Чушенко, Я. Шевчук, Л. Швайка, І. Ярошенко та ін. Концептуальним засадам управління сталим розвитком міст в умовах децентралізації влади присвячували свої праці Н. Павліха, яка досліджувала концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації й О. Циклаурі у своїй праці "Інтеграція цілей сталого розвитку міст і громад в умовах децентралізації в Україні". Екологічну складову сталого розвитку досліджували у своїх працях І. Устінова "Фрактальність концентричних просторових структур у контексті сталого розвитку еколого-

містобудівних систем", О. Серета "Концептуальні засади сталого розвитку міст у контексті реалізації політики енергозбереження" та Т. Ткаченко "Зелені конструкції в концепції сталого розвитку сучасних міст". Проте з урахуванням соціально-економічного становища Карпатського регіону, змін глобального, економічного та екологічного середовища дане питання потребує постійного вивчення та моніторингу, що й зумовило актуальність наших розвідок у даному напрямі.

Мета статті полягає в дослідженні адміністративно-територіальних особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку.

Методика та методологія. У процесі здійснення наукової розвідки дослідниця увага спрямовувалася на застосування системного підходу, який охоплює сукупність існуючих методів і прийомів, що використовувалися для досягнення анонсованої мети. Апелювання до концептуальних основ згаданого підходу базувалося на розгляді проблеми конкретизації адміністративно-територіальних особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку. Така трансформація господарства регіону – процес довготривалий, багатофакторний, багатофункціональний. Системний підхід до управління цією трансформацією передбачає: 1) визначення мети трансформації та її структурування на основі дослідження адміністративно-територіальних особливостей регіону, яке спрямовано на виявлення та узгодження проблем його трансформації й проблем сталого розвитку регіону загалом; 2) виявлення можливих напрямів становлення міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку за допомогою методу структурного моделювання процесів досягнення цілей; 3) виявлення прямих і побічних результатів реалізації напрямів трансформації в конкретних умовах навколишнього економічного, соціального і природного середовища та розробку критеріїв їхньої оцінки; 4) оцінку відповідності виявлених результатів поставленим цілям та оцінку

очікуваної інтегрованої ефективності (економічної, соціальної та екологічної) кожного можливого напрямку трансформації; 5) порівняння можливих напрямів розвитку за очікуваною інтегрованою ефективністю, вибір найкращого та розробку стратегічної програми дій; 6) здійснення корегуючих процедур у процесі реалізації програми дій за допомогою механізму зворотного зв'язку, який передбачає виявлення, аналіз та оцінювання проміжних результатів трансформації. Тому для досягнення мети анонсованої наукової розвідки використано загальнонаукові й спеціальні методи. Перші репрезентовані системним підходом, структурним аналізом і синтезом (під час з'ясування особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку), а також літературним, математико-статистичним методом (під час здійснення кореляційного аналізу), другі – порівняльно-географічним, класифікації й типології, районування, зонування і методом логіко-географічного моделювання (під час дослідження адміністративно-територіальних особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку).

Результати досліджень. З метою дослідження адміністративно-територіальних особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку виокремимо адміністративно-територіальну структуру кожної з областей Карпатського регіону. У структурі адміністративного поділу Закарпатської області є п'ять міст обласного підпорядкування (міста Ужгород, Берегове, Мукачеве, Хуст та Чоп) і тринадцять адміністративних районів (Берегівський, Великоберезнянський, Виноградівський, Воловецький, Іршавський, Міжгірський, Мукачівський, Перечинський, Рахівський, Свалявський, Тячівський, Ужгородський та Хустський). У містах обласного підпорядкування основними органами управління є міські ради, а в районах – районні державні адміністрації. Ці органи здійснюють управління розвитком господарського потенціалу. Крім описаних вище місцевих органів влади, в області функціонують сільські та селищні ради. Так, селищних рад у регіоні є 19, а сільських – 579.

До структури адміністративного поділу Львівської області належать двадцять адміністративних районів (Бродівський, Буський, Городоцький, Дрогобицький, Жидачівський, Жовківський, Золочівський, Кам'янка-Бузький, Миколаївський, Мостиський, Перемишлянський, Пустомитівський, Радехівський, Самбірський, Сколівський, Сокальський, Старосамбірський, Стрийський, Турківський та Яворівський), дев'ять міст обласного підпорядкування (Львів, Борислав, Дрогобич, Моршин, Новий Розділ, Самбір, Стрий, Трускавець та Червоноград), 34 селищних і 1850 сільських рад. У даних районах і містах діють органи місцевого управління, які реалізують політику розвитку господарського потенціалу і їхні спільні зусилля виводять загальний показник розвитку господарського потенціалу Львівської області [2]. У межах Івано-Франківської області є чотирнадцять адміністративних районів (Богородчанський, Верховинський, Галицький, Городенківський, Долинський, Калушський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Рогатинський, Рожнятівський, Снятинський, Тисменицький та Тлумацький), шість міст обласного підпорядкування (Івано-Франківськ, Болехів, Бурштин, Калуш, Коломия і Яремче), 24 селища і 765 сіл. Відповідно кожна з адміністративно-територіальних одиниць мають свої органи управління. У районах – районні державні адміністрації, у містах – міські, селищах – сільські та селах – сільські ради, які забезпечують розвиток господарського потенціалу Івано-Франківської області [13].

До структури адміністративного поділу Чернівецької області входять одинадцять адміністративних районів

(Вижницький, Герцаївський, Глибоцький, Заставнівський, Кельменецький, Кіцманський, Новоселицький, Путильський, Сокирянський, Сторожинецький, Хотинський), два міста обласного підпорядкування (Новодністровськ та Чернівці), 8 селищ та 397 сіл. У цих районах і містах діють органи місцевого управління, які реалізують політику розвитку господарського потенціалу, і їхні спільні зусилля виводять загальний показник розвитку господарського потенціалу Чернівецької області [10]. Відповідно до Конституції України тип нашої держави визначений як соціальний. Це викликає накладання на неї певних зобов'язань відносно стратегічних переваг сталого розвитку [11]. Водночас політична ситуація країни та система економіки визначаються низьким рівнем ефективності. Складність суспільних проблем, зокрема питань соціальної сфери, визначає положення, що соціально-економіко-екологічні стратегії розвитку потребують реформ, які мають базуватися на засадах наукової сфери і на усвідомленому підході до принципового характеру стратегічно-пріоритетної політики соціального та економічного плану, які містять нові напрями і цілі [7].

Розглянемо короткі положення на основних дефініцій стратегічного управління сталого розвитку. Почнемо з визначення терміна "стратегія".

Як вважає Л. Швайка, стратегія – це універсальна модель майбутнього стану економічного характеру і дій щодо його планування та втілення, яка визначає головні вектори, цільові та пріоритетні віхи, виокремлює критичний ресурс і низку необхідних нововведень, що містять засоби реалізації пріоритетності та засоби визначення втілення поставлених завдань [21].

Повніше і змістовніше, як ми вважаємо, окреслення цьому поняттю дав І. Костюк, який говорить, що стратегія – це система процесів, що визначають способи передбачати майбутнє, визначати можливі шляхи негативних впливів на країну і заходи для їхнього уникнення і створення методології для забезпечення вищих показників розвитку економічної й соціальної сфери. Таким чином, стратегія розвитку економіки – це система рішень, що виходять із можливостей країни, які на перспективу забезпечують державний вихід на нові ринки збуту, зміцнюють власні валюти, поліпшують рівень життя громадян, збільшують експорт продукції, сприяють прискоренню власних виробництв, зменшенню залежних від іноземних енергетичних носіїв [9]. Стратегічному управлінню передують стратегічне планування, оскільки воно більше підходить до розроблення стратегії, а саме управління, до її реалізації [16].

Визначившись, що таке стратегія і стратегічне планування, можемо узагальнити і запропонувати власне тлумачення стратегічного управління сталим розвитком, як набір заходів, інструментів і важелів впливу на сталий розвиток відповідно до розробленої стратегії, що досягається завдяки спільним зусиллям органів влади, бізнесу та громадськості й у результаті чого відбувається сталий розвиток міст Карпатського регіону. Основою для сталого розвитку міст Карпатського регіону має стати чітко побудована система індикативного державного планування, що складається із стратегічного і тактичного планування. Як відомо, найважливішим компонентом стратегічного планування виступає постановка довгострокових цілей розвитку. У зв'язку із цим можна виділити три етапи діяльності органів державної влади: 1) планування діяльності, ресурсів, результатів; 2) виконання діяльності, ресурсів, результатів; 3) звітність за діяльність, ресурси, результати [4].

Стратегічне управління сталим розвитком міст Карпатського регіону ґрунтується на людському потенціалі як основі організації або на територіальній громаді як

основі будь-якої території, що спрямовує їхню діяльність на задоволення запитів споживачів (громадян), вчасно регулює і забезпечує необхідні зміни об'єкта управління, що можуть чинити певні дії на виклики з боку зовнішнього середовища. Саме цей аспект дозволяє досягти необхідного рівня функціонування нашої держави та конкурентних переваг на довгострокову перспективу. У ході здійснення стратегічного планування та стратегічного менеджменту постійно проводиться моніторинг, у результаті якого встановлюється, що необхідно робити сьогодні з метою досягнення окреслених цілей в майбутньому [17]. Проте, водночас, стратегічне управління є процесом, який визначає певну послідовність дій щодо розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку, яка складається з постановки цілей, розробки стратегії, обґрунтування необхідності певного набору необхідних ресурсів і комунікацію із зовнішнім середовищем, що сприятиме державі досягати виконання поставлених завдань [12].

Основним нормативним документом, яким керуються міста Карпатського регіону, є Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", що затверджена Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.15.

Стратегічною метою є введення в Україну європейської стандартизації життя та забезпечення Україні провідних світових позицій. Задля цього прогрес здійснюватиметься за такими векторами (напрямами) [6]:

– напрям розвитку – сталий розвиток держави, структурні реформи та підвищення життєвих стандартів. Україна повинна трансформуватися у державу із сильними економічними умовами та з інноваційністю. Тому перше, що слід зробити, це збалансувати макроекономіку, створити передумови стійкого економічного розвитку, розвиток господарства та прозорої податкової системи, не виснажуючи при цьому екологію.

– напрям безпеки – це гарантії державної безпеки, приватної сфери та населення, захист грошових вкладів і приватного майна. Україна має набути здатності захищати свої кордони та забезпечувати мир не лише в межах своєї території, а і в європейських державах. Головною ціллю безпеки має стати також досягнення чесної й неупередженої судової системи, що передбачає проведення невідкладного очищення владних ресурсів усіх рівнів і забезпечення ефективності механізмів боротьби з корупцією. Головна увага повинна приділятися безпеці життя та здоров'я населення, а отже, і ефективній медицині, захищеності соціально-вразливих прошарків суспільства, безпечного стану екології та якості питної води, безпечної харчової продукції та промисловості;

– напрям відповідальності – це гарантії для усіх громадян будь-якої раси, кольору шкіри, політичного, релігійного та іншого переконання, незалежно від статі, етнічних і соціальних груп, фінансової забезпеченості, умов проживання, мовних уподобань мати доступ до якісної освіти, сфери охорони здоров'я та інших сфер у державного та приватного сектора. Територіальні громади самі будуть розв'язувати проблеми місцевого рівня, і будуть нести відповідальність за розвиток своєї держави;

– напрям гордості – це взаємна повага і толерантність у суспільстві, гордість за свою країну, її історичні, культурні, наукові та спортивні надбання. Держава має зайняти достойне місце серед провідних світових позицій, сформувати гідні умови життя і праці для розвитку своїх талантів, а також залучати найкращих спеціалістів різних галузей світового рівня.

Ще однією запорукою переходу міст Карпатського регіону є впровадження концепції "зеленої економіки" [19].

Ресурсоощадні чинники конкурентоспроможності економіки в Україні можуть бути визначеними одними з найбільш популярних пріоритетів, що призводить до підвищення добробуту людей і соціальної справедливості за значного зниження екологічних ризиків і екологічних дефіцитів. Серед основних чинників реалізації "зеленої економіки" спостерігаємо зростання доходів і зайнятості населення, що відбувається внаслідок залучення державних і приватних інвестицій, які скорочують викиди вуглецю і забруднення навколишнього середовища, підвищення ефективності використання енергії й ресурсів, а також запобігання втрати біорізноманіття та екосистемних послуг [20]. Ці інвестиції мають відбуватися і за рахунок підтримки цільових державних витрат, реформ і регуляторних змін. Даний шлях розвитку повинен підтримувати, розширювати і за необхідності відновити природний капітал як найважливіший економічний актив і джерело суспільних благ, особливо для бідних людей, чії засоби для існування і безпеки сильно залежать від природи.

Ресурсний потенціал підприємств, ефективність його використання та розширене відтворення значною мірою впливає на зростання рівня продовольчої безпеки кожної країни і рентабельність виробників у секторі сільського господарства. Серед основних причин погіршення стану навколишнього середовища та умов людського життя можна назвати нестабільність процесів економіки й залучення в процеси виробництва значних неконтрольованих обсягів ресурсів. Саме тому актуальним є питання щодо створення якісних передумов з метою переходу до вищого рівня споживання ресурсів, що передбачатиме впровадження ефективних ресурсозберігаючих засобів шляхом використання як важелів ринкової економіки, так і регулювання на державному рівні використання ресурсів. Висока ефективність споживання ресурсів на будь-якому етапі виробництва забезпечуватиметься такими продуцентами механізмів ресурсозбереження. Завдяки ресурсозабезпеченості підприємство матиме змогу досягти сталості в економічному розвитку, зменшити антропогенний вплив, значно поліпшити стан природного середовища. Із часом все гострішою стає необхідність у використанні інновацій, та через відсутність фінансування проблема ефективного використання ресурсів дедалі загострюється, що призводить до зниження рівня конкурентної спроможності підприємств [18].

Раціональне використання наявних ресурсів є важливою складовою подолання кризових явищ в українській економіці й переходу до стадії стабілізації та економічного зростання. Проведене дослідження свідчить, що постійне зниження витрат ресурсів на одиницю продукції або послуг є основним чинником підвищення ефективності господарювання у будь-якій галузі економіки. Застосування у галузях економіки методів і технологій ресурсозбереження обумовлено високою фондо-, капітало-, ресурсоемністю підприємств галузей. Розв'язання проблем ресурсозбереження набуває першочергового значення також у зв'язку з реалізацією заходів, передбачених численним реформуванням усіх сфер господарювання у процесі євроінтеграції України.

Україна, здобувши незалежність, узяла на себе відповідальність за державне збалансування та зберігання довкілля, раціональне використання потенціалу природи і дотримання екобезпеки. Вона є учасником більше ніж 20 міжнародних конвенцій і двосторонніх угод, які пов'язуються з охоронними функціями навколишнього середовища. Існує низка конвенцій, приєднання до яких має важливе значення у сфері політики та охорони довкілля, використання та відтворення екології, тож кіль-

кість відвіданих конвенцій безперечно зростатиме. Введення нашої держави у світове товариство сприяло економічній, технічній та експертній допомозі міжнародного характеру. Надалі можливо буде доцільне використання кредитної системи Міжнародного банку, участь Євросоюзу в рамках програми "TACIS" [23] для країн СНД, допомога окремих розвинених держав у межах багатьох проектів і на базі двосторонніх угод [5]. Верховна Рада України підписала Договір Європейського енергетичного співтовариства (ЕСТ) в грудні 2010 р., згідно з яким вона стала стороною Договору та зобов'язала себе виконувати Вказівки ЕСТ з енергетичних питань і збереження та відновлення енергоресурсів.

Крім цього, уряд увів допоміжні законодавчі норми, що мають на меті забезпечувати реальне впровадження робочих механізмів стратегії енергозбереження. Ідеться про такі програми: "Про особливості здійснення закупівель енергосервісу", "Про енергозбереження", "Про впровадження енергоефективних заходів у бюджетних установах". Законодавчий акт "Про енергозбереження" має норми права, економічних, соціальних та екологічних засад енергозбереження для усіх сфер України. Програма законодавчого документа "Про впровадження енергоефективних заходів у бюджетних установах" передбачає зміни до Бюджетного кодексу України, які дадуть можливість забезпечувати правові норми енергосервісних договорів, залучити фінансові вклади, спрямовані на реалізацію енергетичних програм фінансових понять, не збільшуючи місцевого та державного боргу, не надаючи місцеві та державні гарантії [1]. Незважаючи на очевидність взаємозв'язку між збереженням навколишнього середовища й економічним розвитком, сучасний соціально-економічний стан та екологічні обставини в Україні за багатьма напрямками суперечать один одному. Вартість упровадження інноваційних розробок для поліпшення екології багатьох промислових об'єктів значною мірою перевищує штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства. Водно-

час є приклади досягнення позитивних змін у навколишньому середовищі за рахунок координування як податкових навантажень, так і введення стимулюючих заохочень підприємців при вирішенні екологічних питань [8, с. 104].

В Україні, як і в інших державах, надважливими проблемами є раціональне використання, збереження та примноження і відновлювання елементів природних ресурсів. Використання мінерально-сировинного запасу України викликано тим, що основна значна частина запасів міститься в районах важкого видобування (великі глибини, тонкі пласти тощо), а також це спричинено виснаженням якісних частин корисних копалин, зокрема паливних запасів (нафтових, газових, вугільних), обмеженого фінансового та технічного плану робіт геологічної розвідки [22]. Перспектива прогресування мінерально-сировинних комплексів пов'язується з розвідуванням і розробленням новітніх корисних копалин (золото, мідь, хром, свинець, цинк, молібден, рідкісноземельні метали, фосфорити тощо, важливі також рівні добування родовищ різних типів та отримання корисних копалин і виокремлення їх із порід, залучання до господарських техногенного типу родовищ і відходів виробництв (вторинна сировина) [3].

Характерною перевагою переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку є потужна робота органів місцевого самоврядування. Сьогодні ця перевага набуває якісного значення, особливо в умовах реформи децентралізації влади.

Регіональні центри Карпатського регіону активно рухаються на шляху сталого розвитку та євроінтеграції, проте станом на сьогодні існує гостра проблема в галузі охорони навколишнього середовища. Особливо це стосується Львова, де є проблема з поводженням із ТПВ.

З метою з'ясування екологічних, економічних і соціальних чинників сталого розвитку міст Карпатського регіону проведено кореляційне дослідження за допомогою автоматизованої програми STATISTICA.

Таблиця 1. Матриця вибору найбільш значимих кореляційних факторів сталого розвитку міст Карпатського регіону *

	Показники	Рівняння	Коефіцієнт кореляції
1	Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників	$Y = -591,5 + 15E \cdot 3^*$ Обсяг реалізації промислової продукції	$r = 0,81$
2	Утилізовано відходів	$Y = -236E3 + 752,69^*$ Обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств)	$r = 0,90$
3	Утворено відходів	$Y = -119E4 + 3791,3^*$ Обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств)	$r = 0,91$
4	Санаторії та пансіонати з лікуванням	$Y = -98,63 + ,46241^*$ Обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств)	$r = 0,89$
5	Наявний дохід на одну особу	$Y = -808E2 + 7,0324^*$ Інвестиції в основний капітал	$r = 0,83$
6	Доходи	$Y = -121E3 + 10,420^*$ Інвестиції в основний капітал	$r = 0,83$
7	Дошкільні навчальні заклади	$Y = 1750,5 + ,02829^*$ Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників	$r = 0,88$
8	Наявний дохід на одну особу	$Y = 45120, + 3,5578^*$ Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників	$r = 0,86$
9	Доходи	$Y = 66030, + 5,2651^*$ Середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників	$r = 0,87$
10	Доходи	$Y = -263E3 + 187,72^*$ Дошкільні навчальні заклади	$r = 0,98$
11	Наявний дохід на одну особу	$Y = -177E3 + 126,89^*$ Дошкільні навчальні заклади	$r = 0,98$
12	Професійно-технічні навчальні заклади	$Y = 110,81 + ,01464^*$ Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря	$r = 0,89$

* – власна розробка автора.

Таким чином, при зростанні середньорічної кількості найманих працівників зростатиме утворення відходів, кількість санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, перевезення пасажирів залізничним транспортом, кількість лікарів усіх спеціальностей, кількість дошкільних навча-

льних закладів, наявний дохід на одну особу, доходи, обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), прями іноземні інвестиції та імпорту товарів і послуг. Отже, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки, що

при зростанні обсягу наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організації (підприємств), зростатимуть і прямі іноземні інвестиції, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників, доходи, наявний дохід на одну особу, кількість дошкільних навчальних закладів, перевезення пасажирів залізничним транспортом, кількість санаторіїв і пансіонатів з лікування, утворення відходів та їхня утилізація. При зростанні кількості зайнятих працівників на суб'єктах господарювання зростатимуть інвестиції в основний капітал, середньомісячна номінальна та реальна заробітна плата найманих працівників, доходи, наявний дохід на одну особу та кількість дошкільних навчальних закладів, а при зростанні середньорічної кількості найманих працівників зростатиме утворення відходів, кількість санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, перевезення пасажирів залізничним транспортом, кількість лікарів усіх спеціальностей, кількість дошкільних навчальних закладів, наявний дохід на одну особу, доходи, обсяг наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організації (підприємств), прямі іноземні інвестиції та імпорту товарів і послуг.

Висновки. Підсумовуючи розгляд особливостей переходу міст Карпатського регіону на шлях сталого розвитку, потрібно зазначити, що його характерними рисами є переважна роль місцевої влади і місцевих громад на шляху впровадження концепції. Україна – типовий приклад впровадження концепції не "згори", а "знизу", тобто на регіональному рівні. Регіональні центри Карпатського регіону активно рухаються на шляху сталого розвитку та євроінтеграції, проте станом на сьогодні існує гостра проблема у сфері охорони навколишнього середовища. Особливо це стосується м. Львова, де є проблема з поводженням з ТПВ. Проте в економічному та соціальному стані існує тенденція до поліпшення, яка є досить обнадійливою, адже в перспективі "Мережа всіх міст Карпатського регіону перейде на шлях сталого розвитку". На нашу думку, найбільш перспективним напрямом вдосконалення сталого розвитку України та міст Карпатського регіону є:

- 1) повне державне сприяння створенню великих інноваційних корпорацій (державних чи зі значною часткою державної участі);
- 2) забезпечення якомога більше сприятливих умов з метою забезпечення інвестування провідними зарубіжними корпораціями в започаткування своїх підрозділів в нашій державі, а також підписання коопераційних договорів з вітчизняними підприємствами;
- 3) усебічне стимулювання провідного українського підприємництва до здійснення інвестицій у високотехнологічне та екологічне виробництво;
- 4) сприяння розвитку малого бізнесу з метою пом'якшення перерозподілу і вивільнення трудових ресурсів держави під час структурної перебудови економіки;
- 5) сприяння розвитку середнього бізнесу з метою реалізації інtrapренерських функцій під час реалізації інноваційних проєктів з більшими корпораціями, а також задоволення внутрішніх потреб ринку, %;
- 6) розвиток державно-приватного партнерства як провідного напрямку взаємодії між державою та бізнесом;
- 7) посилення соціальної відповідальності бізнесу в Україні;
- 8) дотримання принципів екологічності в усіх сферах господарювання.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Підвищення енергоефективності – запорука забезпечення енергетичної незалежності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=745:pidvishchennya-energoefektivnosti&catid=8&Itemid=350

2. Бойчук І. М. Економіка підприємства / І. М. Бойчук. – Л.: "Новий світ-2000", 2001. – 249 с.

3. Воляк Л. Р. Ресурсозбереження як передумова підвищення конкурентоспроможності підприємства / Л. Р. Воляк // Сталий розвиток економіки. – 2014. – № 2. – С. 115–119.

4. Гончаренко І. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики / І. В. Гончаренко: монографія / НАН України. Інститут Регіональних досліджень. – Л., 2009. – 370 с.

5. Дзядикевич Ю. В. Шляхи покращення використання природних ресурсів / Ю. В. Дзядикевич // Сталий розвиток економіки. – 2014. – № 1. – С. 88–93.

6. Динник І. П. Розвиток Української держави у контексті реалізації Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" / І. П. Динник // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С. 264–271.

7. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави / М. В. Диха // Економіка України. – 2014. – № 2. – С. 29–37.

8. Кінаш І. А. Вторинне ресурсокористування як чинник ефективної ресурсоощадної діяльності [Електронний ресурс] / І. А. Кінаш // Економічний форум. – 2016. – № 1. – С. 104–109.

9. Костюк І. В. Поняття стратегії економічного розвитку країни: соціальний вимір / І. В. Костюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.10. – С. 212–218.

10. Лешанич С. Є. Комплексна оцінка та аналіз господарського потенціалу регіону / С. Є. Лешанич // EUROPEAN JOURNAL OF ECONOMICS AND MANAGEMENT, 2015. – Volume 1. – Issue 2. – P.51–60

11. Луців О. В. Напрями формування інвестиційного потенціалу регіонів України / О. В. Луців // Фінансовий простір. – 2014. – № 1 (13). – С. 106–111

12. Павліха Н. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації [Електронний ресурс] / Н. В. Павліха, М. В. Войчук // Регіональна економіка. – 2018. – № 3. – С. 29–35.

13. Серєда О. В. Концептуальні засади сталого розвитку міст у контексті реалізації політики енергозбереження [Електронний ресурс] / О. В. Серєда // Економічні науки. Серія: Регіональна економіка. – 2016. – Вип. 13. – С. 350–358.

14. Ткаченко Т. М. Зелені конструкції у концепції сталого розвитку сучасних міст [Електронний ресурс] / Т. М. Ткаченко, В. О. Мілейковський // Строительство. Материаловедение. Машиностроение. Серія: Создание высокотехнологических экономических комплексов в Украине на основе концепции сбалансированного (устойчивого) развития. – 2017. – Вип. 99. – С. 179–186.

15. Устінова І. І. Фрактальність концентричних просторових структур у контексті сталого розвитку еколого-містобудівних систем [Електронний ресурс] / І. І. Устінова // Містобудування та територіальне планування. – 2017. – Вип. 64. – С. 405–412.

16. Фролов С. М. Фінансовий потенціал регіону: дослідження сутності та аналіз його структури / С. М. Фролов, В. Г. Шестопалов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 39. – С. 225–232

17. Химинець В. В. Місце та роль курортно-рекреаційного кластера в сталому розвитку Карпатського регіону / В. В. Химинець // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 240–247

18. Циклаурі О. Б. Інтеграція цілей сталого розвитку міст і громад в умовах децентралізації в Україні [Електронний ресурс] / О. Б. Циклаурі // Менеджер. – 2018. – № 1. – С. 209–217.

19. Чушенко В. О. Соціально-економічний потенціал як інструмент управління регіональним розвитком / В. О. Чушенко // Наук. вісн. Буковин. фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 27. – С. 287–292

20. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л. А. Швайка. – К.: Вид-во "Знання", 2006. – 435 с

21. Шевчук Я. В. Ресурсне забезпечення та оцінювання окремих видів економічної діяльності Карпатського регіону / Я. В. Шевчук, Н. І. Ценклер // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.10. – С. 300–306.

22. Ярошенко І. В. Аналіз стратегічних підходів і проблемні питання щодо організації прогнозування соціально-економічного розвитку в країнах ЄС та Україні / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 99–107

23. Symochko H. Constructive approaches to paid nature management development in tourism recreational facilities / H. Symochko // International Journal of Economics & Society. – Memphis, USA, 2015. – Volume 1, Issue 1. – С.96–99.

References:

1. Bezzub I. Enhancing energy efficiency is a guarantee of Ukraine's energy independence. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=745:pidvishchennya-energoefektivnosti&catid=8&Itemid=350

2. Boichuk I. M. (2001) Enterprise Exemption. Lviv: "Novyi svit-2000" – 249 p.

3. Voliak L. R. (2014) "Resource saving as a prerequisite for increasing the competitiveness of the enterprise". *Stalyi rozvytok ekonomiky*. No 2. – P. 115–119.

4. Goncharenko I. V. (2009) "Socio-economic development of rural areas Region: Theory and Practice" *Monografiya NAN Ukrainy. Instytut Regional'ny'x doslidzhen'*. – L'viv – 370 p.

5. Dziadykevych Yu. V. (2014) "Ways to improve the use of natural resources". *Stalyi rozvytok ekonomiky*. No 1. P. 88-93.
6. Dy'nyk I. P. (2015) "The development of the Ukrainian state in the context of Sustainable Development Strategy" *Ukraine – 2020 "Efektivnist' derzhavnogo upravlinnya* – pp. 264-271
7. Dy'xa M. V. (2014) "The principal approaches to the definition of socio-economic development" *Ekonomika Ukrainy*. – P. 29–37.
8. Kinash I. A. (2016) "Secondary resource use as a factor of effective resource-saving activity". *Ekonomichnyi forum*. No 1. – P. 104–109.
9. Kostyuk I. V. (2014) "The concept of economic development strategy: social dimension" *Naukovy' visnyk NLTU Ukrainy* – pp. 212–218.
10. Leshanych S.I.e. (2015) "Comprehensive assessment and analysis of the economic potential of the region". *JOURNAL OF ECONOMICS AND MANAGEMENT*, No1(2). – P.51–60
11. Lutsiv O. V. (2014) "Areas of formation of investment potential of regions of Ukraine" *Finansovy prostir*, No1 (13). – P. 106–111
12. Pavlikha N. V. (2018) "Conceptual principles of management of sustainable development of the city in the conditions of European integration and implementation of the decentralization reform" *Rehionalna ekonomika*. – pp. 29–35.
13. Sereda O. V. (2016) "Conceptual principles of sustainable urban development in the context of implementing energy conservation policies". *Ekonomichni nauky. Seriya : Rehionalna ekonomika*. – pp. 350–358.
14. Tkachenko T. M. (2017) "Green constructions in the concept of sustainable development of modern cities". *Stroytelstvo. Materialovedenye. Mashynostroenye. Seryia : Sozdanye vysokotekhnologicheskyykh ekologicheskoy v Ukraine na osnove kontseptsyy sbalansirovannoho (ustoiyvoho) rozvytyia*. – pp. 179–186.
15. Ustinova I. I. (2017) "Fractality of concentric spatial structures in the context of sustainable development of ecological and urban systems". *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. – pp. 405–412.
16. Frolov S. M., Shestopalov V. H. (2014) "Financial potential of the region: research of the essence and analysis of its structure" *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*. No 39. – P. 225–232
17. Khyrynets V. V. (2014) "The place and role of the resort and recreation cluster in the sustainable development of the Carpathian region" *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser. : Ekonomika*. No 1. – P. 240–247
18. Tsyklauri O. B. (2018) "Integration of the goals of sustainable development of cities and communities in conditions of decentralization in Ukraine". *Menedzher*. – pp. 209–217.
19. Chushenko V. O. (2014) "Socio-economic potential as a tool for managing regional development" *Naukovy visnyk Bukovynskoho derzhavnogo finansovo-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. No. 27. – P. 287–292
20. Shevchuk Ya. V. (2014) "Resource support and evaluation of certain types of economic activity in the Carpathian region" *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*. No. 24.10. P. 300–306.
21. Shvajka L. A. (2006) "State regulation of the economy: teach. guidances." *Ky'yiv. Vy'd-vo "Znannya"*– 435 p
22. Iaroshenko I. V., Semyhulina I. B. (2015) "Analysis of strategic approaches and problem issues in organizing forecasting of social and economic development in the EU and Ukraine". *Problemy ekonomiky*. No 3. – P. 99–107
23. Symochko H. (2015) "Constructive approaches to paid nature management development in tourism and recreational facilities". *International Journal of Economics & Society*. Memphis, USA, V. 1, Issue 1. – P. 96–99.

Надійшла до редколегії 06.03.19

A. Машика, д-р геогр. наук, доц.
Мукачевский государственный университет, Мукачево, Украина

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕХОДА ГОРОДОВ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА НА ПУТЬ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Исследованы административно-территориальные особенности перехода городов Карпатского региона к устойчивому развитию. Установлено, что на сегодня глобальный уровень оказывает значительное влияние на социально-экономическое положение Украины и Карпатского региона в частности. Доказано, что социальная, экономическая и экологическая составляющие являются основой хозяйственного потенциала как Карпатского региона в целом, так и городов, входящих в области данного региона. Проанализированы основные дефиниции стратегического управления устойчивым развитием. Выделены особенности стратегического и оперативного управления устойчивого развития и описаны основные принципы стратегического управления устойчивым развитием. Описаны соотношение целей и средств экономического развития в долгосрочной перспективе, определенных Президентом Украины. Выяснено, что среди стратегических нормативно-правовых актов наиболее приоритетным в плане устойчивого развития в частности Карпатского региона является Стратегия устойчивого развития "Украина-2020", утвержденная Указом Президента Украины № 5/2015 от 12.01.15. Целью Стратегии является внедрение в Украину европейских стандартов жизни и выход Украины на ведущие позиции в мире. Для этого движение вперед будет осуществляться по следующим векторам: вектор развития; вектор безопасности; вектор ответственности; вектор гордости. Резюмировано, что стратегическое управление устойчивым развитием городов Карпатского региона основывается на человеческом потенциале как основе организации или на территориальной общине как основе любой территории. Это направляет их деятельность на удовлетворение запросов потребителей (граждан), вовремя регулирует и обеспечивает необходимые изменения объекта управления. Доказано, что при росте среднегодовой численности наемных работников будет расти образования отходо, количество санаториев и пансионатов с лечением, перевозки пассажиров железнодорожным транспортом, количество врачей всех специальностей, количество дошкольных учебных заведений, имеющий доход на одного человека, доходы, объем научных и научно-технических работ, выполненных собственными силами организаций (предприятий), прямые иностранные инвестиции и импорт товаров и услуг.

Ключевые слова: хозяйство, хозяйственный комплекс, хозяйственный потенциал, Карпатский регион, устойчивое развитие, территориальная структура.

H. Mashika, Doctor of Geographic Sciences, Associate Professor
Mykachevo State University, Mykachevo, Ukraine

ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL PECULIARITIES OF TRANSITION OF THE TOWNS OF THE CARPATHIAN REGION TO THE PATH OF SUSTAINABLE

In the article it has been examined the peculiarities of transition of the towns of the Carpathian region to sustainable development. It has been established that today the global level has a significant impact on the socio-economic situation of Ukraine and the Carpathian region in particular. It has also been found out that according to the Constitution of Ukraine, our state is defined as "social", which imposes certain obligations on it regarding strategic priorities of socio-economic development. However, the sustainable development, which has three components, such as social, economic and ecological, is becoming of the great relevance. It has been proved that social, economic and ecological components are the basis of economic potential both of the Carpathian region as the whole and of the towns that are part of the regions of this area. The main definitions of strategic management of the sustainable development have been analysed. The features of strategic and operational management of the sustainable development have been emphasized, and the main principles of strategic management of the sustainable development have been described. This article describes the ratio of goals and means of economic development in the long-term run, which have been determined by the President of Ukraine. The analysis of indicators of the sustainable development of the Carpathian region has been carried out. The regulatory legal documents of the strategic management of the sustainable development of Ukraine and its regions have been clarified, and problems of the strategic management of the sustainable development have been identified. It has been revealed that among the strategic regulatory legal acts the highest priority in terms of the sustainable development, in particular of the Carpathian region, belongs to the Strategy of the Sustainable Development "Ukraine-2020", which was approved by the Decree of the President of Ukraine No. 5/2015 dated January 12, 2015. The purpose of the Strategy is to introduce European standards of living in Ukraine, and the emergence of Ukraine into leading positions in the world. For this purpose, the movement forward will be conducted according to the following vectors. The first one is the vector of development, which means the provision of the sustainable development of the state, the implementation of structural reforms and, consequently, the improvement of standards of living. Ukraine should become the kind of the state with a strong economy and advanced innovations. The next vector is the vector of security, which means providing security guarantees for the state, business and citizens, and protecting investments and private property. The vector of responsibility is to ensure guarantees that every citizen, regardless their race, skin colour, political, religious or other beliefs, gender, ethnic or social origin, property status, place of living, language or other characteristics, should have access to high-quality education, the system of health care and other services in the public and private sectors. The last one is the vector of pride, which is to ensure mutual respect and tolerance in society, pride of the own state, its history, culture, science, and sport.

Key words: economy, economic complex, economic potential, the Carpathian region, sustainable development, territorial structure.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2019.74.7>
УДК 911.3

В. Запотоцька, канд. геогр. наук, асист.,
О. Скляров, магістр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Розглянуто особливості розміщення та функціонування відновлюваних джерел енергії на території Північного Причорномор'я в умовах політико-економічних трансформацій. Доведено стратегічну важливість і доцільність використання об'єктів альтернативної енергетики з використанням "зеленого" тарифу та імплементацією нового ринку електричної енергії.

Проаналізовано провідні чинники розвитку та експлуатації відновлюваних джерел енергії. Ураховано передовий іноземний досвід у дослідженні потужностей відновлюваної енергетики. Поліпшено методику дослідження відновлюваних джерел енергії з позиції суспільної географії, а не лише технологічного, інженерного та економічного напрямів. Виділено принципи локалізації об'єктів альтернативної енергетики, що враховують суспільно-географічні особливості Північного Причорномор'я: просторовий розподіл, працересурсний потенціал, виробнича інфраструктура, економічна привабливість, регіональна конкурентоспроможність тощо.

Виділено функціонально-галузеві типи регіонів Північного Причорномор'я залежно від переважних видів генерації та обсягів виробництва електричної енергії. Відображено енергодефіцитні та енергонадлишкові області в межах Північного Причорномор'я з урахуванням балансу відновлюваних джерел енергії та загальної генерації електроенергії.

Досліджено потенціал використання об'єктів альтернативної енергетики з використанням тривимірних математичних моделей. Проведено просторовий аналіз найбільш сприятливих районів та ареалів для розбудови нових потужностей відновлюваних джерел енергії з урахуванням перерахованих вище факторів і детермінант.

Скориговано подальший розвиток відновлюваних джерел енергії згідно з Планом розвитку Об'єднаної енергетичної мережі до 2026 року та надходженню прямих іноземних інвестицій з боку країн Європейського Союзу. Представлено можливий тренд динаміки поширення відновлюваних джерел енергії.

Ключові слова: відновлювані джерела енергії, Північне Причорномор'я, "зелений" тариф, ринок електричної енергії, просторовий розподіл, потенціал території.

Вступ. Постановка проблеми дослідження. Актуальністю суспільно-географічного дослідження відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) Північного Причорномор'я є визначення принципів науково обґрунтованого та економічно ефективного розміщення і функціонування ВДЕ у межах енергосистеми Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей. В умовах військових дій на Сході України та анексії Кримського півострова вкрай важливим є поліпшення та стабілізація соціально-економічних умов перш за все прилеглих регіонів, які на сьогодні перебувають під негативним впливом зазначених вище процесів. ВДЕ є тією підгалуззю енергетичного комплексу, яка не тільки забезпечує виробництво електроенергії, скільки відображає рівень безпеки та надійності для надходження прямих іноземних інвестицій з метою подальшої взаємовигідної співпраці. Саме тому однією з важливих причин розвитку ВДЕ Північного Причорномор'я є залученість до європейських енергетичних програм і реформ, які сприяють підвищенню частки ВДЕ в Україні, яка на сьогодні є вкрай мізерною і не відповідає вимогам Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, зокрема енергетичної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями даної тематики займалися О. Агапова, Ю. Дубневич, Л. Рибченко, С. Кудря. Праці цих учених розглядають суспільно-географічну та геопросторову структуру відновлюваних джерел енергії, не враховуючи фактор населення і трудових ресурсів. Зокрема, О. Агапова проводила картографічні дослідження усіх макрорегіонів України, у тому числі Північного Причорномор'я. Ці дослідження показали надмірне скупчення та найбільш динамічні темпи зростання потужностей ВДЕ, що були введені в експлуатацію з 2005 по 2015 рік [1]. Ряди її картосхем відображають технічний геліоенергетичний потенціал залежно від різних модулів та установок, напрям кута та його нахилу в градусах і широти місцевості. Питаннями картографування альтернативної енергетики наповнені наукові пошуки С. Кудрі. Результатом авторських досліджень стало створення комплексного атласу енергетичного потенціалу ВДЕ,

який показує не лише тодішній стан об'єктів альтернативної енергетики, а й можливо досяжний технічний потенціал – від енергії сонця до геотермальних ресурсів у розрізі областей України [4]. Зрозуміло, що картографічні дослідження є найбільш прикладними та наближеними до реальних умов, проте автори охоплювали суто технічний та фізико-географічний аспекти розвитку ВДЕ. Інженерний аспект розвитку ВДЕ, зокрема сонячної енергетики, розкривається у напрацюваннях Л. Рибченка. Його дослідження показали доцільність і технічно можливу досяжність збільшення потужностей, переважно в степовій та лісостеповій природних зонах України. У свою чергу, він виділяє Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську та Одеську області як найбільш доцільні регіони для створення нових об'єктів сонячної енергетики з погляду технічно досяжного потенціалу [7]. Економічна складова в розвитку джерел ВДЕ є найбільш популярним напрямом економічних досліджень, проте, на нашу думку, доцільним є виділення напрацювання Ю. Дубневича. На відміну від інших економістів, науковець звертає увагу на розвиток біоенергетики в Україні, як найменш помітного та найбільш складного в дослідженні. Автор зазначає, що доцільним є створення об'єктів з виробництва біогазу та біомаси на сільськогосподарських підприємствах і підприємствах харчової промисловості в межах виробничо-технологічних циклів, а не відокремлено на привізній сировині чи за рахунок власних аграрних потужностей невеликих ферм чи малих домашніх господарств [2].

З метою більш конкретизованого аналізу ВДЕ, на нашу думку, слід звернути увагу на доробок науковців з інших країн. Необхідність даного процесу можна пояснити тим, що країни ЄС та США мають вищий рівень розвитку ВДЕ та розуміння необхідності їхнього впровадження замість традиційних джерел виробництва електроенергії. До цього варто додати не менш важливий фактор – наявність власних географічних шкіль з унікальними рисами і трендами, що відображають міждисциплінарні дослідження певних об'єктів, які українська географічна наука лише починає застосовувати.

Одним з аспектів дослідження ВДЕ є їхня роль у збереженні довкілля. Н. Панвар вважає, що зменшити викиди CO₂ до мінімуму є можливим навіть у країнах що розвиваються за рахунок біодизеля з неїстівних рослин, а використання вітрової енергетики зможе мінімізувати парникові гази. Проте головною умовою є наявність малих підприємств, які споживатимуть електроенергію з ВДЕ, при цьому відходячи від нафти та вугілля [10].

Берт де Вріес досліджує потенціал ВДЕ на глобальному рівні з початку XXI століття із суто економічного боку. Його дослідження базуються на моделюванні перспективних потужностей ВДЕ у світі до 2050 року внаслідок зміни вартості виробництва 1 кВт*год електричної енергії. Для стрімкого розвитку ВДЕ учений запропонував установити максимально допустиме значення у 0,10 дол США (2,67 грн) [15]. За такої умови до 2050 року найбільшого розвитку отримають сонячна та вітрова енергетика, а в Україні – лише вітрова в Запорізькій та Донецькій областях.

Є. Стіжка звертає увагу на важливість суспільного схвалення та сприйняття розбудови комплексів ВДЕ. Проте навіть у розвинених країнах світу позитивне сприйняття ВДЕ може бути відсутнім. Наприклад, у середньому показник схвалення ВДЕ в ЄС-28 становить 20 %, хоч показник у Норвегії сягає 61 %, у Швеції – 47,9 %. Найнижчі показники у Великій Британії (4 %), Люксембургу (3 %) та Мальти (0 %). Автор пропонує порівнювати наявні джерела альтернативної енергетики з проектними на 2030 рік і залучати людей до громадських обговорень оптимістичного, реалістичного та песимістичного варіантів на місцевому та локальному рівнях [14].

Група вчених із США – К. Форбс (2011) [9], Н. Стерн (2007) [13], Л. Прайс (2010) [11] досліджували в різні роки вплив ВДЕ на енергетичні цільові програми та можливе в подальшому залучення інвестицій. Учені висувають тезу: "More for less money", яка пояснює світовий "бум" у створенні нових потужностей ВДЕ, проте з більшою тривалістю окупності інвестицій. У 2015 році рівень доходів зменшився на 23 % для інвесторів, а на 8 % зросло будівництво і подальша експлуатація ВДЕ порівняно з 2014 роком.

Н. Сілвіу звертає увагу на рівень безпеки країн унаслідок використання ВДЕ, що для України є дуже необхідним і нагальним фактором. Науковець виділяє три адміністративні рівні, на яких безпечна експлуатація ВДЕ має контролюватися: 1) державний – створення інфраструктури, транзиту та законодавчого поля; 2) регіональний – підвищення можливого виробництва електроенергії, контроль процесу використання електроенергії споживачами; 3) місцевий – забезпечення надійності та перманентності в постачанні енергії [12].

Питаннями логістики та виробничої інфраструктури займається К. Бреєр, який наголошує на важливості створення інноваційної інфраструктури, що дозволить мінімізувати втрати електроенергії при транспортуванні від виробника до споживача, особливо в умовах реформ ринку [8].

Мета і завдання. Мета нашого дослідження – визначити та охарактеризувати доцільність збільшення потужностей ВДЕ, не лише враховуючи проектні та технічні можливості території, а й суспільно-географічний потенціал. Мета може бути повністю досягнута лише завдяки послідовному виконанню таких завдань:

- систематизації існуючих знань і дослідженню ВДЕ суспільно-географічного напрямку;
- формулюванню основних принципів локалізації об'єктів альтернативної енергетики;

- виявленню та аналізу функціонально-галузевих типів регіонів залежно від диверсифікації енергогенерації та наявних потужностей ВДЕ;

- дослідженню просторового та економічного потенціалу об'єктів альтернативної енергетики;

- прогнозуванню подальшого розвитку енергогенерації ВДЕ з урахуванням державної політики та залучення прямих іноземних інвестицій і міжнародних зобов'язань у сфері ергоефективності.

Методика та методологія. Нами буде висвітлена методика дослідження альтернативної енергетики з позиції суспільної географії, а не інженерно-технічної науки.

Методи дослідження в соціально-економічній географії поділяються на загальнонаукові та спеціальні. До загальнонаукових належать: статистичний, літературний, історичний, математичний, метод аналізу і синтезу. До спеціальних методів належать: системний підхід, картографічний метод, порівняльно-географічний метод, метод типізації, математичне моделювання, функціонально-планувальний підхід. Застосовуються такі статистичні методи: метод статистичної оцінки, метод статистичної перевірки гіпотез, метод статистичних випробувань тощо. Історичний підхід дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток ВДЕ Північного Причорномор'я у часовій динаміці з метою виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей. Серед поширених методів у суспільно-географічних дослідженнях першочергово слід назвати статистичний аналіз, факторний аналіз, кластерний аналіз, регресійний аналіз тощо. Математичні методи допоможуть визначити інтегральний потенціал ВДЕ досліджуваних регіонів, їхню ефективність. У даному дослідженні також використовується системний підхід. Сутність його полягає в комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (у нашому випадку об'єктів ВДЕ Північного Причорномор'я та локальних техніко-енергетичних утворень в їхніх межах), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженням функціонуванням усіх елементів і частин. Мета картографічного методу полягає у створенні карти макрорегіональної енергосистеми ВДЕ Північного Причорномор'я, в її візуальній оцінці та подальшому аналізі, який може містити в собі дані від адміністративно-територіального устрою, розміщення об'єктів ВДЕ до прогнозування подальшого розвитку енергосистеми Північного Причорномор'я, їхньої логістичної структури тощо. З порівняльного методу в роботі було використано ергодичні (просторово-часові) порівняння, наприклад для дослідження територіальних зрушень, які характеризують певні переміщення суспільно-географічних явищ і в часі, і в просторі. Метод типізації застосовується для того, щоб класифікувати та поділити на об'єкти, схожі за певними характеристиками. У нашій роботі ми будемо типізувати регіони Північного Причорномор'я за видами ВДЕ та їхньою потужністю. Моделювання також є основним методом, який використовується у даному дослідженні. Так, проаналізувавши всі матеріали та дані, можна змоделювати розвиток ВДЕ в досліджуваних регіонах у майбутньому.

Видклад основного матеріалу. Відновлювані джерела енергії протягом свого розвитку у світі створювались у чітко визначених і науково обґрунтованих місцях, через що вони і довели свою доцільність, екологічність, ефективність і безпечність при експлуатації. Україна приєдналась до альтернативної енергетики лише в 2005 році, проте наявні потужності свідчать про вагомий прогрес і розуміння необхідності впровадження ВДЕ в енергетичний комплекс держави. Через це ми вважаємо доцільним розглянути провідні чинники розвитку ВДЕ на території Північного Причорномор'я, яких